

תולדותי *

כי אמור אמרתי מה לנו לסיפורי כהן מצרי אשר זייף את תולדותיו? אכן משה אמת וחורתו אמת.

בבית אבי היה אוצר גדול של ספרי הספרות התלמודית ואהיה בקי בשמותיהם ובתכנם, ואחזור באוצר תמיד, ויזדמן לידי פעם ספר "שרשי לבנון" להד"ר לווינזון ואדפדף בו והנה לקראתי מעשה בפלאי הציר בערי רומי, אשר בראש הומיות מרומי קרת. שם בסתר ציור נפלא מאד ויעלם, ותהום העיר כי לא ידעו מה הוא ומה פעלו, ויהי העם כמדיינים איש אל אחיו, זה אומר ככה וזה אומר ככה. ויבוא איש חכם וחזה דעתו לאמר: "לא מעשה אומן הוא הציור ולא מוח" שבת חושב פעלו, כי אם הוא יציר המקרה, תולדות של הרכבה של סיכות רבות ושונות."

ויקפצו עליו העם רב קצף, ויתנוהו על המהפכת כי אמרו לסקלו. והנה נגלו פלאי הציר, ויכירוהו וישימוהו למלך עליהם וישבו לכסא לשפוט. והנה בא לפניו משפט אותו האיש אשר העיז ליחס אז מעשה הציור למקרה בן סבות מרכבות, וישמע את טעניו תיו, ויחבונן בחבונה רבה, ויוציא המשפט הזה ויאמר: אמנם כן, טעה האיש בחשבו את הציור למעשה ידי המקרה ולא מעשה ידי אמן חושב מחשבות, אך אין עליו חטא כי בהשכל ודעת דבר דבריו, על כן לא לבד שטעותו מחולה לו כי גם הרבה שכר יטול והיה מרואי פניו.

והמעשה לקחה את לבי, וגם ידעתי כי רק משל הוא, אפס כי לא עמדתו על הנמשל ואבוא לפני מלמדי, ואני אז כבן שמונה או תשע שנים, ויהי כי הסתכל מלמדי בספר הזה ויקראהו והנה הזדעזע כל גופו ויחל לספוק כפיו ולמרט שערות ראשו ויצעק: "מות בסיר!" איפה מצאת את הספר הזה את העוכר ישראל? הלא הוא מודה בע"ז רח"ל! מהרה לשרוף את הספר ולא תלמד בו עוד, ויהי כי מפקפק הייתי מעט לשרוף ספר כרוך כל כך יפה מבלי לרשות אבי, ויקח מלמדי בחמתו ויקרע את כל העלים מתוך הכריכה וימסור, את העלים הקרועים למולך, ויהי בעלות הלהב ותתרגש נפשי מאד, מצד אחד קצפתי על הריב"ל כי היה למין, ומצד השני הצילה נפשי מתוך האותיות שפרחו מעל הגוילים הנשרפים, כי אין לגזור דינו של אדם לחובה על פי דעותיו אשר שגה בהן בלכתו לרוח ההגיון, אפס כי חמתי על הריב"ל לא שכחה בזה, כי אחרי כן מצאתיו במקום אחר חותר חתירה תחת דעת הרמב"ם ז"ל שביסודי החורה, כי לגלגלים רוח חיים ודעת והוא מכחישם, או אמרתי: אם ברמב"ם שהוא עצמו מרוממו — ישים תהלה הלא מין בודון הוא, בכ"ז הפשתי אחרי ספריו לקראם ולא מצאתי, תים, ואלמלא ספקי בספרי הרנה"ה ובתוכן המיושע על ספר "העקדה" מהר"י פאליאק ז"ל אשר סגנונו הקל בתערוכת משפטים מתרגמים גרמנית מצא חן בעיני, וכל אלה קראתי בצניעא, ואיש לא ידע כי מלאתי כרסי בקריאה כזה, אבל דיבורים שפלטו שפתי הפעם היו בעיני מלמדי כאותו שקש שבצבץ מבדקי הבית שהכניסו בו תופן ויחזהו בני בישות, ואני אז בן שתים עשרה, כי כבר עברו עלי יותר משנתיים מיום מדורת בית המוקד, ובמשך הזמן הזה עברו עלי גם חלי פוח מלמדים, ויהי לי המלמד או אחד מתלמידי ראש הישיבה המצוינים עסקן גדול, אבל במחילה, גם לא חכם גדול, ויהי בשמוע מפי בקורת על דרך למוד התנ"ך על ידי המלמדים מבלי דעתם פשוטי הכתובים ויקם בחמתו, ומפיו נפלטו המלים בקצב גדול: "אפקורוס!" ויהי כי החילתי לבכות על שהשדני במה שאין בי נח רגוזו וישב יואר פניו אלי, ואני למדתי אז "בימות" וחורתי גם על גירסא דינקותא, ותחל רוח ה' לפעמי והתעוררו בי כל כוחותי אשר אמר מלמדי השנה בסוף חודש מניא, ויבוא אל חדרי איש שיבה גבה קומה ומהודר פנים, ויחל לנסות אותי, ויתמהמה בחדרי כל היום וילך לו, ולמחר שב שנית, וככה עשה גם למחרתו, וינסני שלשה ימים רצופים, ואחר המסה נכנס אל חדר משכיתו של אבי וית' לחש עמו ויסע לדרוכו, ויספר לי אח"כ כי שלוח היה האיש שהיה מאת האדיר בעשירות והגדול בתורה, ר' זלמן מרגליו ז"ל מפאריץ, אחיו של בעל "מראות הצבאות" לנסותי הראוי אנכי להיות חתן לבתו, ולא עברו כשני שבועות והנה עוד הפעם באו מנסים שלשה, והאחד זקן בעל קומה ממוצעה, בעל פנים מסבירות ועינים המחבבות גם דרך המשקפים התכור לים, מדובר בנחת וקול נמוך ודבריו ספורים, וכולו אומר כבוד ורוך ואהד בה, הוא ר' אברהם שיק מסלונים מבאר המדרשים שהיה ידוע לבעל (?) והיה מצוין בנעימות מדותיו, והשני איש חי וזר, וממולח באמצע ימיו, המדבר בכל אבריו ויורה חצים מעיניו העופפות, הוא ר' יהושע העשל לעזוין בעל "עליות אליהו" והשלישי איש צעיר לימים פחות מבן שלשים, בעל מצה גבוה והושב משוטט שתוך החדר מצה ואנה בידיים מקופלות לאחוריו ונוהם איוז נגינה נוגה, הוא העילוי המפורסם ר' דוידל קאמניצר, חתנו של הגביר המפורסם ר' שמריהו לורי"י מפאהליב, הוא היום הרב הגאון המצוין, סבא דרבנן שבכל הגולה, מוה' דוד פרידמן שליט"א האב"ד דק"ק קליין'ינסק, בעל המחבר פסקי הלכות על הדמב"ם, שלשה אלה לא באו כבר לנסותי, כי אם לחטפני, כי ר' שמריהו לורי"י ז"ל אשר שב ממע" רכת מלחמת תורקיה, עסק בעסק קב

אורה כולל אותם שם אחד והמה בא" מת נפרדים. הדרך הזאת של הלימוד ידועה אצל בעלי ההגיון בשם דרך ההפשטה, כלומר: להפשיט את הדבר משמו ולהעמידו רק על גדר מושגו, ודרך זו היא היותר בטוחה להוליך את השכל בנתיבות ישרות, לבלתי ילכד ברשת פלפולי תוהו המפורזים ויקות ואין בהם להדליק אפילו נר קטן הראוי שישתמשו לאורו.

ואמנם מום אחד מצא מלמדי או"י בי זה בדרך שהורו אותי בזה מלמדי הקודמים לו שלא אהשוך פי מהודות עליו, המום הזה היה שלא הקפידו עמי מלמדי אלה ש"אשמור את רש"י", או שאהיה לומד בשתי אצבעותי, המ" בטאים הללו רצונם לאמר: שמיד בלמדי פסוק אחד מגמרא אשמור ללמוד גם פירושו ברש"י, או שבלמדי בגמרא תהיה תמיד אצבע היד אחת מונחת על הפסוק שבגמרא ואצבע השניה על פירושו שברש"י, ובוזה באמת הרגלתי להמציא הרבה בפירוש רש"י אשר באמת כל דבריו שקולים ומוזקקים כזב, ומלה אחת מהם יש אשר בכזה להפיל כמה מגדלים של קושיות ופלי פולים, אבל מצד שני ראיתי כי הצע" בוד המכוון לרש"י גם בו הרבה מג" רעות, כי ראשית: השעבוד הזה מעכב בעד התפתחות הטבעית של השכל והתבונה ומישן את רוח הביקורת; וזאת שנית, כי מאחר שנעשה השע" בוד הזה הרגל כבר אינו משיג מטרותו, כי רבים מהלומדים "בשתי אצבעות" אם רק אינם בעלי עיון מצוינים היה להפיל כל הלימוד אל מין זמר מן השפה ולחוץ, ומעולם אין עולה על לבם לחפש אחרי המרגליות הצפ" נות בדברי רש"י ולמצוא אותנה, מה שאין כן אם מרגילים את הנער לתור לו לבדו את הדרך בפירושו של דבר הלמוד, והיה אם אחרי כן יעין בפירוש רש"י וימצא שם דרכים אחרים מיד יתעורר לחקור אחרי הסי" בה שהכריחה את רש"י לבאר ככה, ולא כבאורו הוא ויגעתי ומצאת תאמיך, ומשפחת פינס בכל היותה נוהגת מנהג גוברין יהודאין של הדור הקודם, לא הסתפקה בחינוך בני ביתה בגבול התורה לבד, ותתן מקום להם להסתפק גם בדרך ארץ, על כן היתה המשפחה מביאה תמיד מורה ממ"ר חק אשר נתנה שכרו, והסמכותו על שולחנה חליפות, וילמד את בניה ואת בנותיה כתב ולשוך, ואולם איזה כתב ואיזה לשון? זה היה תלוי בידיעת המורה.

הנה המורה הראשון אשר הובא בהצרה היה יעקב ברייפמאן הידוע בטרם הקדיח תכשילו ברבים, הוא הצ" טיין רק בכתב ידו הקאליגרפי בעב" רית וברוסית עד להפליא ואת השפות עצמן לא ידע, אבל הילדים היו אז עדיין רכים, וליותר מכתב אף לא היו נצרכים, ואני היתר מחבב יפה ולא באתי בכלל התלמידים, אבל שנוא שנאתי את האיש הזה מאד על הכר" נתן הגסה והוצפתו העזה, וביותר על התארוחו תמיד עם הגלח שבעיירה, ויהי הגלח והגלחית והגלחות שיחתו כל היום, גם בשבתו על שולחן לס" עודה, ולא חשכתי מפניו חרפות וג" דופים ואכנה: משומד, איש קלוסטר, והוא שחק ויען אותי ויאמר: התדע כי עתידות כל הקלוסטרואות להיות כתי כנסיות? ואומר: לא יתכן הדבר! הלא גר צריך טבילה ואיך יטבלו את הק" לוסטרוא? יוציאו אבניה ויטבלון אחת אחת?

והאיש הזה לא האריך ימים במשרתו כי נבאוש נבאש במעשיו המגונים ויבוא תחתיו מורה אחר, איש נכבד מואגר למשפחת עפשטיין, והוא ידע היטב עברית, גרמנית וצרפתית, ויל" מד את הנערים עברית וגרמנית, וה" בנות למדו צרפתית, ואנכי עודני לא גמול ללימודים הללו, בכל זאת כבדתי תי את האיש, כי התנהג בכבוד ובכור בד ראש, ואחריו בא אחד מביאליט" טוק זמנהוף שמו, אחיו הגדול של זמני הוף ממציא האספראנטו, שפת עברית לא ידע, אבל מצוין היה בגרמנית ובצרפתית, איש חי וריז וממולה, אבל על עניני הדת התריס בקלות, ויהי כי בא בתשעה"באב אל בית התפילה והוא חוץ ומסורק, ונעליו ברגליו, אני כבן שבע, ואתקוטט עמו ולא אבתי חי לקחת מפיו לקח, אבל מעט מעט תקנתי קריאתי בשפה גרמנית, ואקרא ואבינה סיפורי טשאקע, ואתענג ביתוד על הסיפור "הנסיכה מוואלפנבילט" אשר עוררה רחמי מאד ואשפוך עליה דמעות למכביר, ואחר הסיפור הזה מלאני לבי לקרוא את הסיפור "אלמנת די" אשר טרם ירדתי לעומק דבריו בחלקו הראשון, אבל הם עוררו בי רוח מחשבות פילוסופיות מושקאות ורטובות מריח האמונה, ואהיה לפיל" סוף קטן אדוק בדת ריטוגלית, ואמלא בטני גם בדרמותיו של שיללר כגון מריה סטוארט וזון קארלוט, וגם את "השודדים" קראתי בשום לב, והסיפור הזה פעל עלי לטובה בראותי כי כל הטענות כנגד המוסטריות מושמים בפי איש בליעל אשר כל רגש מוסרי אין בקרבו, ו"שליחות משה" נמנעתי מעצ" מי מקרוא אותה אחר ששמעתי כי היא מלאה מינות, אבל מתיקות המים הגנובים משכנתי ומשכנתי עד שלא יכולתי לעמוד מפניה, ולקחתי את הספר ואקרא בו מהחל ועד לקחה, אבל השבעתי את השטן לבלי שלוט בי, ואתאבק עם הפקפוק ויצאתי בשלום,

אותי אבי קופץ ומשחובב היה מרמו לי בידו לגשת אליו והיה מצגיני לפני ראש הישיבה אשר עמד על מקומו על ידי ארון הקודש נשען על העמוד ומסלט את קוצח פאתו ומעין בספר, והיה אבי אומר לו: ר' פייטל, תנה נא לפני השובב הזה איזה אגוז קשה לפצוץ! והיה ר' פייטל מקמט את מצחו ומשוטט באוצר פלפולו עד שהעלה משם איוז הקדמות שפרש אותן לפני ויצו עלי למצוא את הקושי' ואת התירוץ, ואולם בכל אשר רבו בין השמשות כאלה בימי ילדותי לא כהתה עליוזותי, ולא נסה שמחת לבי, והייתי מוצא לי שעות פנויות הרבה ומעשה ילדות — ובפרט השעות בש" בת ויו"ט משעת הבוקר עד שתי שעות אחר צהריים — עד שיצא לי שם "מחבל" בעיר, והמלמדים אשר בחר לי אבי היו כולם אהובים עלי ונכבדים בעיני, למרות מה שהכוני וגם מרטו את ראשי, כי הצדקתי עלי את הדין, מלבד אחד אשר שנאתיו ולא אוכל לסלוח לו עד היום, למרות מה שהתאמצתי תמיד להיטיב עמו בשעת דחקו או חליו, כי אמנם האביד ממני טובה הרבה בזדון, וזה הדבר: נער גדול ממני בארבע שנים והוא בן לדודי אחי אבי יצא שמו לעלוי גם הוא, כי היה בעל זכרון וראש חזק, כלומר שפעולת מוחו היתה מתונה ומיושבת, ויהי גם מתמיד, ואנכי כבר הודיתי כי מתמיד מטבעי לא הייתי כלל, ואולי מטעם זה עצמו לא גדל גם כה וזכרוני, כי אמנם מה שבכחי לזכור ימים מרובים היו דוקא רשמים עמוקים שבאו על ידי פע" לות נמרצות או מסקנות הגיוניות כלליות ולא פרטי המעשים וגם מה שנוגע לכה הכנתי נאמר עליה: "חדר" דה קודם ללבונה", שאין יוצא מבית הרשת שקלי דבר מתוקן כל צרכו אלא אחרי עיון רב, ובכן היה העלם הזה לבן תחרות בעיני אבי ז"ל, (כי כשאני לעצמי לא הייתי מתחרה כאמור, וכל מעשיו היו נובעים מחפץ נפשי" החפשי, באין שום מעורר, מוסרי חי" צוני אם טוב ואם רע), ויהי כי היה העלם הזה לחתן לאחד הגבירים אשר הפריז נדה גדולה, ויקנא בו אבי למעני, (למרות מה שהייתי או רק בן תשע שנים ובקי בחמש מאות דפים גמרא, על הדרך ועל המחט", ויהי כי התחדש בן תחרות זה, עם התחדשו בבגדים, גם מלמד חדש שהביאו לו ממרחק, ויניח את מלמדו הראשון, ויקפץ אבי על המציאה וק" חזרו לי.

ומלמד זה שכל כחו היה רק בשק"י דה ולא (בחריות) היה מטבעו איש אינטריגות, ויהי הרוח החיה במסיבות הריב הגדול בדברי ימי עירתי הק" טנה, שפרץ אז בין הרב הגאון האב"ד ובין הרב הגאון ראש הישיבה, ומלמד זה היה מבאי בית הורי, יצ"כ היה שוטם למלמדי, ובמה איפה ינעם מהם אם לא בראש תלמידים? וישם לבו להוכיח, כי המלמדים אויביו לא יד" עז כלום במלאכת המלמדות, ובכן ראי שית כל השתדל להשכיח ממני את תלמודי, וחפצו זה השיג לא לבד בזה אשר חדל מלהזור עליו תדיר כאשר הסכינו ויבתי הקודמים, כי אם גם בזה אשר התאמץ להסיח אותי גם מדעתי בבחזותי אותי בעיני יותר מאשר בו בעיני י" יזרא תלמודא דבב" לאי, ולא עברה שנה שלמה ובעזרת חולשת כח זכרוני בכלל התמלא חפ" צו בשלמות, ואולם בזה עדיין לא שבעה נקמתו, וישתדל מאד להשפיל ערך כשרונותי, באמרו כי רבותי הקודמים בלבלו את דעתי, ויהי השם אשר קרא לי "ראש שכור", ובשם הזה היה מוזריני תמיד בבואי באיוז קר" שיא או שאלה, ואני בהיותי עלוב מטבעי קמטע האמונת הדבריו לאמר: אטום המוח ומטורף לדעת אנוכי, עד שהזדמן פעם אחת שהשיבותי על דב" רי מהרש"א במקום אחד, כי לא נתכנו בעיני ומלאני לבי להציע דע" תי לפני רבי, והוא, כדרכו, מלא פיו דגופים ויאמר: "ראש שיכור אתה ואיך יודע מני אתה שח" והנה נצרך פתאום לצאת החוצה, ויהי לי פנאי להתבונן אל אשר אמרתי, והנה מצא" תי כי צדקתי מאד, ובשובו אמרתי לו: "רבי! יטלה לי וישמע עוד הפעם אשר אמרתי; ואחזור על דברי, ובפעם הטת אנו ויתבונן ויאמר "אמנם צדקת הפעם, ובכל זאת ראש שכור אתה", או חרה אפי מאד ואבך מרה, ובשאלו אותי אבי לסבת בכיתי ספרתי לו הכל ואמרתי לו מפורש, כי אצל מלמד כזה לא אוכל ללמוד, ואז נכנסתי שנית למלמד מצוין, אחד מתלמידי ראש הישיבה, שהוא (ראש הישיבה) היה מתלמידי הרב הגאון המעמיק המפורסם ר' יצחק אביגדור ז"ל, ועל דרך למודי הכנתי מקטנותי, ואינני זו ממנה גם היום, בהיותה מתאימה עם כשרון נפשי היא ממעטת להרכיב מושגים שונים על פי דמיון שמוחיהם, כי אם אדרבא היא משתדלת להבדיל בשם אחד את השתנות המושגים שלכ"י

יידה קטנה היא העיירה ראינאי יך גרנא במדינת ליטא, שלפנים זה משכן הדונס פפולו סאפיה; אבל קטנותה יצא לה שם על ידי ייה גדולי החירה, מדור לדור, ע"י שיה למשפחת זקתיים אשר נהרגו קדוש ד' בשנת ת"ך, ועל ידי פחת פינס העשירה אשר יסדה יכה בית הרשת לארגי צמר שבהם או רוב בני העיר את פרנסתם, יך כוף על המכון הגדול לתורה ר הכין בה אבי משפחת פינס, המ" הזה היה בעל חמש מדרגות מהת" ת גמ' על השתלמות למוד גמרא ספת ומפרשיה, ואליו נהרו נערים זורים מכל קצוי תהום המושב היש" לי שבארץ רוס', והתי תורה יוצ' ממנו לכל הערים הקרובות והר" נות.

משפחת פינס העשירה והנדיבה זה בת חמשה בתי אבות בני אב ד, אשר נודעו לשם איש איש מהם ידי יחוס עצמם, ועל ידי יחוס התנאות, כי הרכבו בעל משפחות היר' מיוחסות בישראל, ומבין כולם הצ" נר התאומים ה"ה ר' יצחק דוד ור' פינס ז"ל אשר תאומים היו גם יסקיהם וגם בנדיבות רוחם כל י היתה, ויהיו למופת. בעיירה זה בתוך משפחה זו בביתו ר' נה פינס ז"ל, בשנת תר"ד יג השמיני, שלישי לבטן אמי וד" יז לבית אבי יצאתי לאויר העולם, כרתי את העולם מסביבי השכימה קדימה? לבוא, כי עד היום זוכר כי מעשים רבים אשר קרו בראשית י ינקותי כגון: ראשית צעדי על נפת הבית, שלפי דברי אמי חלה יוית עוד בתוך שנתי, וכמו כן מחד ז הארגוניות אשר עברה עלי סמוך מן ההוא, וכל המקרים רשמיהם כרים במוחי עד היום, ויתר מכל זה בזכרוני מלחמת רוס' באונגריה שנת תר"ה, שהייתי אז בן ארבע, צבאות עברו עלינו, ואתענין מאד למחמה זו, ואהיה בקי גדול בכל זותיה ופרטיה עד שאנשים גדולים ו אלי לטאב ממני ידיעות והדשות, ובכ"ז אין כה זכרוני מצוין כלל, כר אנכי אמנם מושגים כלליים, כל ביחס לפרטי מעשים—הלש הוא רוני, ומספרים הזמנים כאשר יחנו יוחי כן יסעו, ואם גם אחזור עליהם מה פעמים לא ישארו בזכרוני בלתי א פעשה להם, איוז גמטריא.

ומבין הזכרונות שנקבעו במוחי בצבצת מהות יחסי אל העולם אשר סביבי ויהס העולם הזה אלי, כשאני עצמי אין לי להתאונן מאומה על יחו היהס, כי מלא היה אהבה וחובה, ולת אבי ואמי אשר התיחסו אלי כבד ראש היו הכל מחבבים ומגפפים יתי, ואהי להם לשעשועים, וינסוני חידות ויהללוני בפני, בכל זאת לא שפיע עלי היהס הזה, אהיה כדרך ה לבי בי, באשר תלתי אותה בדרך טבע שמדרכי כל הגדולים להתיחס חבה אל כל הקטנים, ומראשית בואי ידי הכרה הייתי נער את הפטרונים, ש הם נערי הישיבה ובחוריה העניים, התגוררו במדרש משפחת פינס וש" רבה מהם גם אכלו על שלחנות משפחה הזאת דבר יום ביומו, ואהי תהלך עמהם תמיד, ותהי ההתחברות זאת למורת רוח להורי, כי הששורן ת השפיע עלי לרעה, ויגערו בי על זה כפעם בפעם, אך אנכי דמוקרטי טבעי, ע"כ לא זוהי מדרכי זו אשר תחבבה עלי, ואין לי סבה להנהם ליה, כי קרבת הבחורים בני מדינות זונות ובני דעות שונות השקפות זונות והעילה להעשיר את עולם ילמדני עוד בימי חרפי לבהון את עולם אשר מהוצה לי בעין בר" רה ובחנות לבלתי אגרף עם הזרם מצוי, וגאה ויהירות לא ידעה נפשי יודי ואהי שפל בעיני, בכ"ז התבדל" י תמיד בעולם המהשבה מכל בני גי" י ולמוד הייתי שלא לבטל דעתי יילו מפני דעת גדולים וגדולי גדר ים, ולא מגודל לבב, כי בכל אשר סכנתי לטובת מולתי מפי אנשים ל דבר הכנה ילדותי או על"דבר הרוך להידה ילדותי אשר מהרתי מצאה, לא פעל עלי המהלל הזה הגדיל ערכי בעיני, ואדרבה, הייתי מיד מתמה: מה מצאו בני האנשים אלה אשר לא נמצאו גם בכל היל" ים כמוני, ואת מי אין קמי אלה, מדה זה אשר לא קמתייה לטבע י אם היתה טבעי ותכונתי מלידה, נפשי מאד ששמשה לי בחינת מה ידעה, כי לא נתנה להתעורר בלבי יגאת סופרים והתעלה על חברי, על ין התעצלתי בלימודי, ושקידתי עלי" גם היתה לקויה, ולא זכיתי לשם י תמיד ואהיה גם הולך בטל לא הייתי, י כיצד היתי לעול המלמדים המור" ים אשר שמו עלי הורי, אשר לא ינגני להיות מוטלה נפשתי ואהיה זורש מדי יום ביומו, מלבד בשבתות יו"ט כל היום מראשית האשמורה האחרונה שבלילה עה סוף האשמורה הראשונה שבלילה השני, בהפסקות יוצטות לתפילה ואכילה, ואפילו הש" זה הפנויה שבין מנחה למערב, אשר איש היהו נתונה לו לכאורה למישק ליטעשועים, לא הרבתה תמיד לשע" יעני, כי אמנם העסיקה אותי בהת" ימלות, אבל לא בהתעמלות אברי זבשר והעצמות כי אם בהתעמלות ילי הנהשבה, כי בכל פעם שראה

* הכבסאים האלה מציינים את מידת הבקיות של אדם, שאם שואלים אותו על איזה דיבור תלבוני הוכן הוא נמצא, הוא קורא בשם המסכה ומסמן את הוף; וכן נהגו גם כן: היו מעמידים מחט בספר הפתוח על איזה דף שהוא, ושואלים אותו: בכרחק כן וכך דפס לפני או לאחור נגז חזרו על אותו המחט איזה מלה נמצאת והוא יודע להשיב.

